หลักวุฒิธรรม 4 กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์

Principles of the Four Virtues of Wisdom and Leadership of School Administrators in the Era of Artificial Intelligence

1.กิตติ สมอุ่มจารย์*, 2.พระมหาปฐมภูมิ ปญฺญาปทีโป (จังพล), 3.พระครูประดิษฐ์บุญธรรม (โสกเชือก)
1.Kitti Somumjarn*, 2.Phramaha Patoompoom Panyapatheepo (Jangphol),
3.Phrakhru Praditbuntham (Sokcheak).

สังกัด: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Affiliation: Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University Isan Campus
* Corresponding Author E-Mail : kittisumjarn@gmail.com

บทคัดย่อ

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ภาวะผู้นำในสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาสถานศึกษาให้ก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในยุคนี้ควรมีลักษณะของภาวะผู้นำที่หลากหลาย เช่น ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกระจายอำนาจ เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ หลักวุฒิธรรม 4 ประการ ยังเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการคบหาคนดี (สัปปุริสสังเสวะ) สร้างทีมงานที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความสามารถ 2) การฟังธรรมและเรียนรู้ (สัทธัมมัสสวนะ) เปิดรับความคิดเห็นจากทุกฝ่ายและเรียนรู้จากประสบการณ์ 3) การคิดพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยใช้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีในสถานศึกษา และ 4) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) ประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและจริยธรรม

ดังนั้นผู้เขียนบทความได้นำเสนอภาวะผู้นำที่เหมาะสมและการนำหลักวุฒิธรรม 4 ประการมาประยุกต์ใช้ ที่จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนาสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: วุฒิธรรม 4; ภาวะผู้นำ; ผู้บริหารสถานศึกษา; ยุคปัญญาประดิษฐ์

ABSTRACT

In an era where artificial intelligence (AI) technology is rapidly advancing, leadership in educational institutions plays a crucial role in guiding these organizations through transformative changes. Successful educational leaders in this era should exhibit diverse leadership styles, such as transformational leadership, participative leadership, and distributed leadership, to foster an organizational culture that embraces innovation and promotes lifelong learning. Moreover, the "Four Principles of Virtuous Leadership" can be

effectively applied to develop leadership within educational institutions. These principles include: 1) Association with virtuous individuals (Sappurisa-sangseva) building a team with integrity, ethics, and competence. 2) Listening to and learning from the truth (Saddhammasavana) being open to opinions from all parties and learning from experiences. 3) Analytical and critical thinking (Yoniso-manasikara) making well-considered decisions using available information and tools within the institution and 4) Practicing the truth in alignment with the Dhamma (Dhammanudhamma-patipatti) acting justly and ethically.

The author of this article has proposed suitable leadership qualities and the application of the Four Principles of Virtuous Leadership to help educational administrators develop robust institutions. This will enable them to adapt effectively to technological changes and cultivate a sustainable learning society.

Keywords: Four principles of virtuous; Leadership; School administrator; AI era

ยุคปัญญาประดิษฐ์

ยุคของปัญญาประดิษฐ์เริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษปี 1950 ด้วยการพัฒนาคอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์เครื่องแรก นักวิจัยในสมัยนั้นได้ศึกษาแนวคิดในการสร้างเครื่องจักรที่สามารถคิดและเรียนรู้ได้เหมือนมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ในยุคแรกๆ ที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และตรรกะ โดยตั้งแต่ทศวรรษ 1960 จนถึงทศวรรษ 2010 เทคโนโลยี AI ยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยการพัฒนาอัลกอริทึมและวิธีการใหม่ๆ ซึ่งนำไปสู่การสร้างเครื่องมือ AI ใหม่ๆ เช่น อัลกอริทึมการเรียนรู้ของเครื่องจักร เครือข่ายประสาท และอัลกอริทึมทางพันธุกรรม เครื่องมือทั้งหมดนี้ทำให้เครื่องจักรสามารถเรียนรู้และปรับตัวจากข้อมูล ทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การเกิดขึ้นของข้อมูลขนาดใหญ่และการประมวลผลแบบคลาวด์ทำให้สามารถพัฒนาอัลกอริทึมการเรียนรู้และระบบประมวลผลภาษาธรรมชาติได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และได้ปฏิวัติวงการต่างๆ เช่น การมองเห็นด้วยคอมพิวเตอร์ การจดจำเสียงพูด และการแปลภาษา ในปัจจุบัน เครื่องมือ AI ถือเป็นนวัตกรรม และใช้ขั้นตอนวิธีขั้นสูงและเทคนิคการเรียนรู้ของเครื่องจักรเพื่อสร้างเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน (Cosmo vici Intellectual Property, 2023) นอกจากนี้ (Styker and Kavlakoglu, 2024) ได้ให้ความหมายของปัญญาประดิษฐ์ (Generative AI) หรือที่บางครั้งเรียกว่า "Gen AI" หมายถึงโมเดลการเรียนรู้เชิงลึกที่สามารถสร้างเนื้อหาที่ซับซ้อนและเป็นต้นฉบับ เช่น ข้อความ ภาพคุณภาพสูง วิดีโอหรือเสียงที่สมจริง และอื่นๆ ตามคำสั่งหรือคำขอของผู้ใช้งาน ในภาพรวมระดับสูง โมเดล Generative AI จะทำการเข้ารหัสข้อมูลการฝึกอบรมให้อยู่ในรูปแบบที่ง่ายขึ้น และนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้สร้างสรรค์ผลงานใหม่ที่มีความคล้ายคลึงแต่ไม่เหมือนกับข้อมูลต้นฉบับ โมเดลเหล่านี้ได้พัฒนาขึ้นเพื่อวิเคราะห์และสร้างข้อมูลประเภทที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การพัฒนานี้เกิดขึ้นพร้อมกับการปรากฏตัวของโมเดลการเรียนรู้เชิงลึกที่มีความซับซ้อน 3 ประเภท ได้แก่ (1) ตัวถอดรหัสอัตโนมัติแบบแปรผัน (Variational Autoencoders หรือ VAEs) เปิดตัวในปี 2013 ช่วยให้โมเดลสามารถสร้างเนื้อหาในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อคำสั่งหรือคำแนะนำ (2) โมเดลการกระจายตัว (Diffusion Models) เริ่มปรากฏในปี 2014 โดยโมเดลเหล่านี้จะเพิ่ม "เสียงรบกวน" ลงในภาพจนภาพนั้นไม่สามารถรับรู้ได้ จากนั้นจึงลบเสียงรบกวนเหล่านั้นออกเพื่อสร้างภาพต้นฉบับใหม่ตามคำสั่ง

และ (3) ตัวแปลง (Transformers) โมเดลเหล่านี้ถูกฝึกด้วยข้อมูลที่มีลำดับต่อเนื่อง เช่น คำในประโยค รูปทรงในภาพ เฟรมในวิดีโอ หรือคำสั่งในโค้ดซอฟต์แวร์ เพื่อสร้างเนื้อหาที่เป็นลำดับที่ยาวกว่า ตัวแปลง (Transformers) เป็นแกนกลางของเครื่องมือ Generative AI ส่วนใหญ่ที่ได้รับความสนใจในปัจจุบัน เช่น ChatGPT และ GPT-4, Copilot, BERT, Bard และ Midjourney

Duggal (2024) กล่าวถึงความสำคัญของปัญญาประดิษฐ์ไว้ว่า ปัญญาประดิษฐ์ช่วยให้เครื่องจักรสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับตัวเข้ากับข้อมูลใหม่ และดำเนินงานที่โดยปกติแล้วต้องอาศัยสติปัญญาของมนุษย์ โดยแอปพลิเคชัน AI สมัยใหม่ เช่น ยานยนต์ไร้คนขับ อุปกรณ์สมาร์ทโฮม และเครื่องมือแปลภาษา ล้วนพึ่งพาเทคโนโลยีการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) และการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing) ด้วยการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ คอมพิวเตอร์สามารถถูกฝึกให้ทำงานเฉพาะด้านได้โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมหาศาลและระบุรูปแบบในข้อมูลเหล่านั้นอย่างมีประสิทธิภาพ (Duggal, 2024) ได้เสนอข้อดีของปัญญาประดิษฐ์ เช่น (1) ลดความผิดพลาดของมนุษย์ (reducing human errors) ซึ่ง AI ช่วยลดข้อผิดพลาดที่เกิดจากมนุษย์ ทำให้งานดำเนินไปอย่างแม่นยำ (2) ประหยัดเวลา (time saving capabilities) ความสามารถของ AI ในการทำงานอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพช่วยลดเวลาที่ต้องใช้ในการทำงาน (3) ผู้ช่วยดิจิทัล (digital assistance) ซึ่ง AI สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยดิจิทัล เช่น ช่วยจัดการตารางเวลา หรือให้ข้อมูลตามคำสั่ง และ (4) การตัดสินใจที่ไม่มีอคติ (unbiased decisions) ซึ่ง AI ใช้ข้อมูลและอัลกอริทึมในการตัดสินใจ ทำให้ปราศจากความลำเอียงหรืออคติที่อาจเกิดจากมนุษย์ นอกจากนี้ (Duggal, 2024) ยังได้เสนอข้อเสียที่ควรพิจารณา เช่น (1) ขาดความฉลาดทางอารมณ์ (Lack of emotional intelligence) ซึ่ง AI ไม่สามารถเข้าใจหรือแสดงอารมณ์ได้เหมือนมนุษย์ ทำให้ไม่เหมาะกับงานที่ต้องการความเข้าใจทางอารมณ์ (2) ส่งเสริมความเกียจคร้านของมนุษย์ (encouraging human laziness) การพึ่งพา AI มากเกินไปอาจทำให้มนุษย์ขาดแรงจูงใจหรือกลายเป็นคนเกียจคร้าน และ (3) การแทนที่งาน (job displacement) AI สามารถทำงานแทนมนุษย์ในหลายด้าน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการสูญเสียตำแหน่งงานในบางอุตสาหกรรม

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

ความหมายและความสำคัญของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการในการชี้นำ ส่งเสริม และจูงใจบุคคลภายในองค์กรให้มีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Yukl, 2013) ในบริบทของการศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (สุภาพร ภูผา, 2560) โดยเน้นการพัฒนาครู บุคลากร และนักเรียนอย่างเป็นระบบ (ภาวิณี สงวนวงศ์, 2562) นอกจากนี้ภาวะผู้นำยังมีพื้นฐานความคิดอยู่ 2 ประการ คือ 1) พื้นฐานความคิดเพื่อบรรลุความสำเร็จของคนอื่น หมายถึง ภาวการณ์ให้ความไว้วางใจคนอื่นว่า มีความปรารถนาและความสามารถที่จะประสานสัมพันธ์กันทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ การชวนเชิญหรือด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นจุดเน้นขององค์กรยุคใหม่หรือโลกยุคใหม่ และ 2) มีพื้นฐานความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่ออนาคตที่ดีกว่า หมายถึง ภาวการณ์ท้าทายต่อสภาพการณ์ในปัจจุบัน และมุ่งหน้าเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่โลกใหม่ที่ดีกว่า บุคคลในกลุ่มจะเป็นใครก็ใด แม้ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งขอเพียงมีความคิดและมีการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลง ถือว่าผู้นั้นมีภาวะผู้นำ (พระครูสุธีจริยวัฒน์, 2561)

Talor, E. (2024) ได้ให้ความสำคัญของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมความร่วมมือ กระตุ้นความรับผิดชอบ และอำนวยความสะดวกในการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กร ภาวะผู้นำเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างทีมที่แข็งแกร่ง ยืดหยุ่น ปรับตัวได้ และมีประสิทธิภาพสูงในสภาพแวดล้อมธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ต่อไปนี้คือความสำคัญของภาวะผู้นำ เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนี้ 1) วิสัยทัศน์ (vision) ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพช่วยให้องค์กรและพนักงานเข้าใจวิสัยทัศน์ของบริษัท การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทำให้บุคคลในองค์กรทำงานสู่เป้าหมายร่วมกัน ผู้นำที่ดีไม่เพียงแค่คิดกลยุทธ์ ไอเดีย และวิธีการเพื่อบรรลุเป้าหมายตามกำหนดเวลาเท่านั้น แต่ยังมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการดังกล่าว พวกเขาจะรับรู้ข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น และปรับเปลี่ยนสิ่งที่จำเป็นระหว่างทางเพื่อไปสู่เป้าหมาย 2) การสื่อสาร (communication) ผู้นำจะช่วยองค์กรและทีมได้ก็ต่อเมื่อมีทักษะด้านการสื่อสารที่ดี การขาดการสื่อสารจะทำให้ผู้นำไม่สามารถสื่อแนวคิดของตนเอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมทีม และชี้นำพนักงานไปสู่เป้าหมายได้ การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในภาวะผู้นำ เพราะผู้นำไม่เพียงต้องสื่อสารกับทีมของตนเอง แต่ยังต้องเชื่อมโยงกับแผนกอื่นในองค์กรอีกด้วย 3) การตัดสินใจ (decision-making) ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ เนื่องจากการตัดสินใจที่สำคัญเกี่ยวกับโครงการและเป้าหมายขององค์กรเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ผู้นำจึงต้องมีคุณสมบัติที่มั่นคงในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ทักษะการตัดสินใจที่ดีจะช่วยให้ผู้นำสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ และตัดสินใจได้เหมาะสมตามสถานการณ์ ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะดังกล่าวทำได้โดยการพิจารณาผลประโยชน์ขององค์กรโดยไม่ปล่อยให้ความลำเอียงส่วนตัวมีอิทธิพล 4) ความหลงใหลในงาน (passion) ภาวะผู้นำยังเกี่ยวข้องกับการแสดงความหลงใหลในงาน ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งผู้นำหรือพนักงาน ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะโดดเด่นด้วยความหลงใหลในงานและองค์กรของพวกเขา ความหลงใหลนี้ช่วยเพิ่มความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) และความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนร่วมงานและสมาชิกในทีม นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นความกระตือรือร้นในทีม และสร้างแรงบันดาลใจให้ทีมมีความทุ่มเทต่อการทำงาน 5) การชี้แนะแนวทาง (guidance) ความสำคัญของภาวะผู้นำอยู่ที่การชี้แนะแนวทางให้บุคคลหรือพนักงาน แนวคิดหลักคือการชี้นำบุคคล ทีม และองค์กรไปสู่เส้นทางที่ถูกต้อง การสื่อสารที่ชัดเจนกับทีมและเพื่อนร่วมงานจะช่วยให้พวกเขาเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายขององค์กร ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นำที่ดีจะมีอิทธิพลต่อชีวิตส่วนตัวของพนักงาน โดยการชี้แนะแนวทางที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้พนักงานพัฒนาตนเองในทุกด้าน6) ความมั่นใจ (confidence) ดังคำกล่าวที่ว่า “ความมั่นใจคือกุญแจสำคัญ” ไม่ว่าคุณจะเป็นผู้นำหรือพนักงาน คุณควรมีความมั่นใจในสิ่งที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากคุณอยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจ คุณต้องแสดงความมั่นใจในการตัดสินใจและวิธีการทำงานของตนเอง และจงจำไว้ว่า ในตำแหน่งของคุณ เพื่อนร่วมงาน ทีม และพนักงานที่อยู่ในระดับต่ำกว่าคุณจะมองคุณเป็นแรงบันดาลใจ การแสดงให้พวกเขาเห็นว่าคุณสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสงบ ตัดสินใจได้ถูกต้องโดยไม่มีความลำเอียง และที่สำคัญคือการให้ข้อเสนอแนะเชิงบวก จะช่วยให้ทีมของคุณมีความกระตือรือร้นและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 7) ความมุ่งมั่น (commitment) ผู้นำที่มีอิทธิพลมักทุ่มเทให้กับความสำเร็จขององค์กรและพนักงานของตน พวกเขามุ่งเน้นไปที่เป้าหมายระยะยาวและไม่ยอมให้ความล้มเหลวชั่วคราวทำให้สูญเสียความมุ่งมั่น เมื่อเผชิญกับอุปสรรค ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะสร้างแรงบันดาลใจให้ทีมมองข้ามปัญหาและก้าวไปสู่เป้าหมายร่วมกัน และ 8) ขวัญและกำลังใจ (morale) หากคำถามคือ “อะไรที่ทำให้ผู้นำแตกต่างจากหัวหน้า” คุณสามารถเข้าใจความแตกต่างได้จากการสังเกตว่าผู้นำปฏิบัติต่อทีมของพวกเขาอย่างไร ผู้นำที่ดีจะพยายามรักษาขวัญและกำลังใจของพนักงานโดยการยอมรับความพยายามของพวกเขา

และให้รางวัลเพื่อแสดงความขอบคุณ ซึ่งจะช่วยสร้างแรงบันดาลใจและรักษาความมุ่งมั่นของพนักงานได้อย่างดีเยี่ยม

ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือกระบวนการชี้นำ ส่งเสริม และจูงใจบุคคลในองค์กรให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยเน้นการพัฒนาและสร้างความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านบุคลากรและองค์กร ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะมีคุณสมบัติสำคัญ เช่น การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การสื่อสารที่ดี ความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง รวมถึงการแสดงความมุ่งมั่นและความหลงใหลในงาน นอกจากนี้ ผู้นำยังช่วยสร้างขวัญกำลังใจและชี้แนะแนวทางให้ทีมงานสามารถปรับตัวและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ความสำคัญของภาวะผู้นำจึงอยู่ที่การเสริมสร้างศักยภาพทีม สร้างแรงบันดาลใจ และผลักดันองค์กรสู่ความสำเร็จในระยะยาว

ความหมายและความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) ให้ความหมายผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่า บุคลากรวิชาชีพการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542) และตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ว่า บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน (ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556, 2556) โดยผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา มีมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ดังต่อไปนี้ (1) ด้านมาตรฐานความรู้ ได้แก่ 1) การพัฒนาวิชาชีพ 2) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) การบริหารสถานศึกษา 4) หลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) กิจการและกิจกรรมนักเรียน 6) การประกันคุณภาพการศึกษา 7) คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ และ (2) ด้านมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ ได้แก่ 1) มีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือ 2) มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนและต้องมีประสบการณ์ในตำแหน่งหัวหน้าหมวด หรือหัวหน้าสาย หรือหัวหน้างาน หรือตำแหน่งบริหารอื่นๆ ในสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

Elbanna, A. (n.d.) เป็นนักเขียนเนื้อหาในทีมการตลาดดิจิทัลของ Skolera มีประสบการณ์ด้านการแปลภาษาและการสอนภาษาอังกฤษ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโทด้านภาษาศาสตร์ เธอมีความสนใจในการวิจัย การเขียนบทความ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้ให้ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาถึงบทบาทสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนโรงเรียนให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดการใน 3 ด้านหลักดังนี้ 1) การดูแลครูและหัวหน้าภาควิชา ผู้บริหารต้องสร้างความมั่นใจว่าการบริหารงานภายในโรงเรียนดำเนินไปอย่างราบรื่นและมั่นคง โดยการสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมในตำแหน่งสำคัญ เช่น ครูและหัวหน้าภาควิชา รวมถึงการติดตามภาระงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมาย นอกจากนี้ เมื่อพบปัญหาหรือสถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามแผน ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการปรับปรุงและแก้ไขเพื่อให้ระบบกลับมาทำงานได้ตามปกติ 2) การตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะผู้นำ ผู้บริหารต้องมีทักษะการตัดสินใจที่รอบคอบและเด็ดขาด โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เผชิญกับวิกฤตหรือการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจที่ดีต้องมาพร้อมกับความรอบคอบ การพิจารณาข้อมูลจากทุกมิติ และการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างความมั่นคงและความเป็นหนึ่งเดียวกันภายในองค์กร และ 3) การส่งเสริมความสำเร็จและการพัฒนา ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะมุ่งเน้นส่งเสริมและสนับสนุนศักยภาพของครูและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมั่นในความสามารถของบุคลากร พร้อมสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ ทั้งยังสนับสนุนการ

เติบโตทางวิชาชีพของครูผ่านการพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้บุคลากรและนักเรียนมีความก้าวหน้าทั้งในด้านการเรียนการสอนและการพัฒนาตนเอง

ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคือบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยต้องมีความรู้ด้านการบริหาร เช่น การพัฒนาวิชาชีพ การบริหารหลักสูตร การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา ตลอดจนมีประสบการณ์ด้านการสอนและการบริหารงาน ผู้บริหารมีหน้าที่ดูแลบุคลากรให้ทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น ตัดสินใจอย่างรอบคอบในสถานการณ์ต่าง ๆ และส่งเสริมศักยภาพของครูและนักเรียน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและความสำเร็จขององค์กรการศึกษาอย่างยั่งยืน

รูปแบบของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

ในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ผู้นำทางการศึกษาต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงช่วยสร้างวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจให้บุคลากรปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ ขณะที่ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมเน้นการส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและใช้ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานและการเรียนการสอน ด้านภาวะผู้นำกระจายอำนาจ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยใช้ AI เป็นเครื่องมือเสริมความร่วมมือ ส่งผลให้โรงเรียนปรับตัวได้อย่างยั่งยืนและมีความคล่องตัวในยุคดิจิทัล ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership), แนวคิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) และแนวคิดภาวะผู้นำเชิงกระจายอำนาจ (Distributed Leadership) ตามทัศนะของนักวิชาการและองค์กรทางการศึกษา ดังนี้

วิโรจน์ สารรัตนะ (2557) ได้กล่าวถึง ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นการใช้คุณลักษณะของผู้นำเพื่อให้เกิดความศรัทธาและการมีปฏิกิริยาจากผู้ตาม เพราะลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ การมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ (change oriented) โดยกระตุ้นให้ผู้ตามตระหนักถึงโอกาสหรือปัญหาและร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ในองค์กร ซึ่ง (Schieltz, 2013 อ้างใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2557) องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4 ประการ ดังนี้ 1) การมีอิทธิพลอย่างอุดมการณ์ (idealized influence) ต้องมีวิสัยทัศน์และสามารถถ่ายทอดไปยังผู้ตาม ความสามารถควบคุมอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤต เป็นที่ไว้ว่างใจได้ว่าทำในสิ่งถูกต้อง เป็นผู้ที่มีศีลธรรมและจริยธรรมสูง หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน แต่ประพฤติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและประโยชน์ของกลุ่ม 2) การจูงใจที่สร้างแรงบันดาลใจ (inspirational motivation) สร้างแรงจูงใจภายใน ให้ความหมายและความท้าทายในงาน กระตุ้นจิตวิญญาณของทีม สร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก ทำให้ผู้ตามสัมผัสกับภาพที่งดงามของอนาคต แสดงความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ 3) การกระตุ้นทางปัญญา (intellectual stimulation) กระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ๆ เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิม กระตุ้นให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็นและเหตุผล ไม่วิจารณ์ความคิดเห็นของผู้ตามแม้จะแตกต่างไปจากความคิดของผู้นำ และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (individualized considerations) ให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล ทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ ผู้นำจะพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น ผู้นำจะมีการปฏิบัติต่อผู้ตามโดยให้โอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สร้างบรรยากาศ

ของการให้แรงสนับสนุน คำนึกความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความจำเป็นและความต้องการและเปิดโอกาสให้ผู้ตามได้ใช้ความสามารถพิเศษอย่างเต็มที่และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2557)

ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นแนวทางที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคนอย่างเป็นระบบ โดยผู้นำที่มีอิทธิพลอย่างอุดมการณ์จะสร้างวิสัยทัศน์และแนวทางใหม่ให้กับสถานศึกษา การจูงใจที่สร้างแรงบันดาลใจช่วยเสริมสร้างทีมงานให้พร้อมรับความท้าทายและความเปลี่ยนแปลง การกระตุ้นทางปัญญาส่งเสริมให้ครูและบุคลากรคิดสร้างสรรค์และปรับตัวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลช่วยพัฒนาศักยภาพของครูและนักเรียนตามความต้องการเฉพาะบุคคล ภาวะผู้นำลักษณะนี้จึงสามารถยกระดับสถานศึกษาให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและแข่งขันได้ในยุคปัจจุบัน

Cherry (2023) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางจิตสังคม นักการศึกษาทางด้านจิตวิทยา และผู้เขียนหนังสือ "Everything Psychology Book" ได้กล่าวถึง ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) หรือที่รู้จักในชื่อการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นรูปแบบการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่สุดโดยทั่วไป ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกันก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งลักษณะสำคัญของการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม แต่ผู้นำยังคงมีอำนาจตัดสินใจขั้นสุดท้าย 2) สมาชิกในกลุ่มรู้สึกมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้มากขึ้น 3) กระตุ้นแรงจูงใจและความคิดสร้างสรรค์ 4) ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่าพวกเขาเป็นส่วนสำคัญของทีม และ 5) ช่วยส่งเสริมความมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (Cherry, K., 2023)

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ เพราะเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการทำงานเป็นทีม การให้ทุกคนมีส่วนร่วมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและแรงจูงใจในการพัฒนาสถานศึกษา ผู้นำยังคงบทบาทในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย ซึ่งช่วยสร้างสมดุลระหว่างการรวมพลังของทีมและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

WalkMe Team (2024) เป็นบริษัทที่พัฒนาแพลตฟอร์มที่ช่วยให้พนักงานในองค์กรสามารถใช้งานซอฟต์แวร์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้เทคโนโลยี AI และ Machine Learning เพื่อสร้างคำแนะนำและคำอธิบายแบบเรียลไทม์ภายในระบบ ได้ให้ความหมายของ ภาวะผู้นำเชิงกระจายอำนาจ (Distributed Leadership) เป็นรูปแบบหนึ่งของการเป็นผู้นำแบบแบ่งปัน (Shared Leadership) แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่บทบาทหรือความรับผิดชอบเฉพาะตัว รูปแบบนี้ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและความยืดหยุ่น โดยมีเป้าหมายหลัก ของการเป็นผู้นำแบบกระจายอำนาจ คือการพัฒนาผู้นำที่ตัดสินใจโดยอาศัยความไว้วางใจและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการเป็นผู้นำแบบดั้งเดิมที่ผู้จัดการมอบหมายงานให้กับพนักงานในระดับต่ำกว่า ในรูปแบบนี้ โอกาสในการเป็นผู้นำยังคงเปิดกว้างและยืดหยุ่น สมาชิกในทีมสามารถรับบทบาทผู้นำได้ หากพวกเขามีทักษะพิเศษหรือสามารถเพิ่มคุณค่าให้กับโครงการได้ ซึ่งคุณลักษณะหลักของผู้นำแบบกระจายอำนาจมีดังนี้ 1) การโค้ช (Coaching) ผู้นำควรมีหน้าที่ชี้แนะและพัฒนาทักษะของผู้อื่น เพื่อสร้างผู้นำรุ่นใหม่และแบ่งปันอำนาจในองค์กร 2) การแบ่งปันความรับผิดชอบและอำนาจ (Shared responsibility and power) การแบ่งปันอำนาจและเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมตัดสินใจช่วยให้เกิดขวัญกำลังใจและการตัดสินใจที่ดียิ่งขึ้น 3) พลังร่วม (Synergy) การทำงานร่วมกันของหลายคนสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีกว่าการทำงานคนเดียว 4) ความเป็นอิสระ (Autonomy) ผู้นำและทีมงานมีอิสระในการตัดสินใจและลองวิธีการใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) ความ

รับผิดชอบ (Accountability) ผู้นำต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เนื่องจากมีอำนาจในการตัดสินใจ 6) ศักยภาพ (Capacity) องค์กรควรสนับสนุนทรัพยากรและการฝึกอบรมให้เพียงพอ เพื่อให้ผู้นำสามารถสร้างผลงานได้อย่างเต็มที่ 7) การเป็นผู้นำ (Leadership) การกระจายบทบาทผู้นำในองค์กรช่วยดึงศักยภาพของทุกคนและส่งเสริมการเติบโตของแต่ละบุคคล และ 8) การเรียนรู้ต่อเนื่อง (Continual learning) การแบ่งปันหน้าที่ผู้นำช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเสริมสร้างองค์กรให้แข็งแกร่ง (WalkMe Team, 2024)

ภาวะผู้นำเชิงกระจายอำนาจ (Distributed Leadership) เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการแบ่งปันความรับผิดชอบในทีม ผู้นำสามารถพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรผ่านการโค้ชและสนับสนุนการตัดสินใจที่ยืดหยุ่น ความยืดหยุ่นและพลังร่วมนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาและนวัตกรรมด้านการศึกษา ขณะเดียวกันการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับองค์กร และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ควรมีภาวะผู้นำที่หลากหลายและเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความท้าทายสมัยใหม่ ซึ่งการผสมผสานลักษณะของภาวะผู้นำเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวและนำพาสถานศึกษาให้ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยีในปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะดังภาพ 1 นี้

ภาพ 1 คุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์

หลักวุฒิธรรม 4

หลักธรรมวุฒิธรรม 4 ปรากฏใน วุฒิสูตร ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 19 (พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต) พระพุทธเจ้าตรัสสอนธรรม 4 ประการที่นำไปสู่ความเจริญด้วยปัญญาแก่ภิกษุทั้งหลาย ตรัสไว้ในพระสูตรที่ 13 มหาปัญญาวรรคที่ 7 “*ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส ธรรม ๔ ประการ*

เป็นไฉน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส” ซึ่งเหตุแห่งการตรัสสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดขึ้นจากพระองค์ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความเจริญทั้งในทางโลกและทางธรรม พระพุทธเจ้าตรัสสอนหลักธรรมนี้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบุคคลที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าในชีวิตอย่างยั่งยืน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2548) รจนาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมไว้ว่า วุฒิ หรือ วุฑฒิธรรม 4 (ธรรมเป็นเครื่องเจริญ, คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม) ได้แก่ 1) สัปปุริสังเสวะ (คบหาสัตบุรุษ, เสวนาท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ) 2) สัทธัมมัสสวนะ (ฟังสัทธรรม, เอาใจใส่เล่าเรียนหาความรู้จริง) 3) โยนิโสมนสิการ (ทำในใจโดยแยบคาย, คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี) และ 4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม, ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักคือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมายและวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่นๆ, นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและตริตรองเห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้นๆ) ซึ่งธรรมหมวดนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อ ปัญญาวุฒิ คือ เพื่อความเจริญงอกงามแห่งปัญญา

นอกจากนี้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560) ได้บรรยายธรรมในหัวข้อธรรมเรื่องปัญญา โดยบรรยายในเรื่องการเจริญปัญญา วิธีเจริญปัญญาหรือใช้ภาษาปัจจุบันเรียกว่า วิธีพัฒนาปัญญา ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสหมวดธรรมไว้หมวดหนึ่ง เรียกว่า ปัญญาวุฒิธรรม แปลว่า ธรรมะเครื่องเจริญปัญญา มี 4 หัวข้อด้วยกัน ถ้าจะเรียกง่ายๆ โดยแปลว่า หลักการพัฒนาปัญญา ก็ได้ หัวข้อทั้ง 4 นั้น มีดังนี้ 1) การคบหาสัตบุรุษ หรือการคบคนดี เสวนาคนดี เรียกเป็นศัพท์ทางพระว่า สัปปุริสสังเสวะ (สัปปุริสะ คือ สัปบุรุษ และสังเสวะ คือ การเสวนา การคบหา) 2) การฟังคำแนะนำสั่งสอนของสัตบุรุษนั้น หรือเรียกง่ายๆ ว่า ฟังธรรม ทางพระเรียกว่า สัทธัมมัสสวนะ 3) การพิจารณาไตร่ตรองโดยแยบคาย หรือรู้จักคิดให้ถูกวิธี เรียกว่า โยนิโสมนสิการ และ 4) การนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมาย ตามความสัมพันธ์ที่โยงกัน ส่งผลต่อกันเป็นระบบ เรียกเป็นศัพท์ว่า ธัมมานุธัมมปฏิบัติ

ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า หลักวุฒิธรรม 4 เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยวิธีการพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและสังคม โดยมี 4 ข้อดังนี้ 1) การส่งเสริมการคบหาคนดี (สัปปุริสสังเสวะ) 2) การฟังธรรมและเรียนรู้ (สัทธัมมัสสวนะ) 3) การคิดพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) และ 4) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

หลักวุฒิธรรม 4 เป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพได้ดังนี้ 1) การส่งเสริมการคบหาคนดี (สัปปุริสสังเสวะ) ผู้นำสถานศึกษาควรเลือกคบหากับบุคคลที่มีคุณธรรมและมีความสามารถ เพื่อสร้างทีมงานที่มีศีลธรรมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีบุคลากรที่ดีจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาองค์กรอย่างมีคุณภาพ 2) การฟังธรรมและเรียนรู้ (สัทธัมมัสสวนะ) การเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ช่วยให้สามารถปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนและนวัตกรรมทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การคิดพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจโดยใช้วิจารณญาณในการพัฒนาองค์กรและการศึกษา เป็นการพิจารณาถึงความเป็นไปได้และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง การคิดอย่างรอบคอบช่วยให้องค์กรมีทิศทางที่มั่นคงและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) การประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและจริยธรรมในทุกการตัดสินใจของ

ผู้บริหาร สร้างบรรยากาศที่ยุติธรรมและเชื่อมั่นในองค์กร ซึ่งช่วยให้ทุกคนในสถานศึกษามีความสุขในการทำงานและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม

หลักวุฒิธรรม 4 กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์

ในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ผู้นำสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้บุคลากรพัฒนาความสามารถและปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ผู้นำที่มีอิทธิพลอย่างอุดมการณ์สามารถสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ ให้กับสถานศึกษาและกระตุ้นทีมงานให้พร้อมรับมือกับความท้าทาย นอกจากนี้ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) ยังเป็นแนวทางที่สำคัญ เนื่องจากช่วยให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีมและเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงการส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและแรงจูงใจในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืน สุดท้าย ภาวะผู้นำเชิงกระจายอำนาจ (Distributed Leadership) มีความสำคัญในการแบ่งปันความรับผิดชอบและอำนาจการตัดสินใจ การสนับสนุนการทำงานร่วมกันและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องช่วยเสริมสร้างศักยภาพของครูและบุคลากรในสถานศึกษา ทำให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ควรมีภาวะผู้นำที่หลากหลายและเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความท้าทายสมัยใหม่

หลักวุฒิธรรม 4 เป็นแนวทางการพัฒนาตนเองที่สามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพในยุคปัญญาประดิษฐ์ได้ โดยมุ่งเน้นการสร้างพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาคนและองค์กร ดังนี้ 1) การส่งเสริมการคบหาคนดี (สัปปุริสสังเสวะ) การเลือกคบหากับบุคคลที่มีคุณธรรมและความสามารถจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในสถานศึกษา ผู้นำสถานศึกษาควรสร้างทีมงานที่มีคุณธรรมและมุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ โดยการคัดเลือกครูและเจ้าหน้าที่ที่มีจริยธรรมและเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้สถานศึกษาเติบโตอย่างมีคุณภาพและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การฟังธรรมและเรียนรู้ (สัทธัมมัสสวนะ) การเรียนรู้และรับฟังคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์สามารถช่วยให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยในยุคของปัญญาประดิษฐ์ ผู้นำสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทั้งจากประสบการณ์ของบุคคลในองค์กรและจากแหล่งความรู้ภายนอก การเปิดรับความคิดเห็นจากครู นักเรียน และผู้ปกครองช่วยให้สามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนได้ดีขึ้นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี 3) การคิดพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) การคิดอย่างมีวิจารณญาณช่วยให้สามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ผู้นำสถานศึกษาควรใช้กระบวนการคิดพิจารณาในการจัดการและการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยการใช้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีในยุคดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์มาช่วยในการตัดสินใจ การพิจารณาผลกระทบและผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ช่วยให้สามารถรับมือกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องหมายถึงการประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและจริยธรรม ผู้นำสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมในทุกการตัดสินใจ การสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรม ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในองค์กร การให้การศึกษาที่มีคุณภาพและเป็นธรรมจะช่วยสร้างสังคมที่ยุติธรรมและตอบสนองต่อความท้าทายของยุคปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

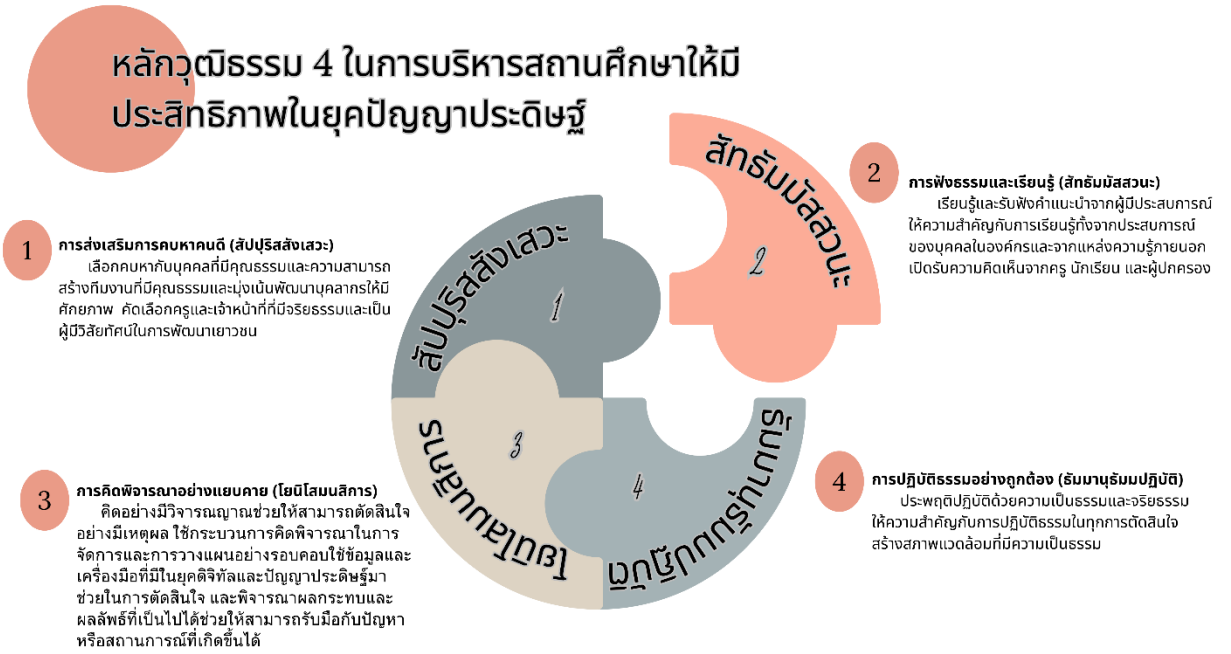

สรุป

ในยุคปัญญาประดิษฐ์ ผู้นำสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำที่หลากหลายและเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยการนำหลักธรรมวุฒิธรรม 4 มาปรับใช้จะช่วยเสริมสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1) การส่งเสริมการคบหาคนดี (สัปปุริสสังเสวะ) ส่งเสริมการเลือกคบหาผู้มีคุณธรรมและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาองค์กร ซึ่งจะช่วยสร้างทีมงานที่มีศักยภาพและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การฟังธรรมและเรียนรู้ (สัทธัมมัสสวนะ) การเรียนรู้จากประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้มีประสบการณ์ภายในและภายนอกองค์กร ช่วยให้สามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการให้ทันสมัยและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี 3) การคิดพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ผู้นำควรใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจและวางแผนอย่างรอบคอบ โดยใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ในการตัดสินใจเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายและปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) การปฏิบัติอย่างมีความเป็นธรรมและจริยธรรมสร้างความไว้วางใจในองค์กรและช่วยให้การบริหารสถานศึกษามีความยุติธรรมและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเน้นการส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและใช้ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานและการเรียนการสอนและเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยใช้ AI เป็นเครื่องมือเสริมความร่วมมือ ส่งผลให้โรงเรียนปรับตัวได้อย่างยั่งยืนและมีความคล่องตัวในยุคดิจิทัล โดยผนวกกับการใช้ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) และภาวะผู้นำเชิงกระจายอำนาจ (Distributed Leadership) ร่วมกับหลักธรรมวุฒิธรรม 4 จะช่วยให้ผู้นำสถานศึกษา

สามารถพัฒนาบุคลากรและองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

Cherry, K. (2023, June 27). *How to lead: 6 leadership styles and frameworks*. Retrieved 14 January 2025, from https://www.verywellmind.com/leadership-styles-2795312#toc-participative-leadership-democratic

Duggal, N. (2024, October 22). *Incredible advantages of AI: Notable 23 benefits of AI*. Retrieved 11 January 2025, from https://www.simplilearn.com/advantages-and-disadvantages-of-artificial-intelligence-article#importance_of_artificial_intelligence

Elbanna, A. (n.d.). *Role of an administrator in a school: What makes them special?.* Retrieved 14 January 2025, from https://blog.skolera.com/role-of-administrator-in-school/

Styker, C., & Kavlakoglu, E. (2024, Augst 9). *What is artificial intelligence (AI)?.* Retrieved 11 January 2025, from https://www.ibm.com/think/topics/artificial-intelligence

Talor, E. (2024, December 27). *Importance of leadership in the workplace*. Retrieved 14 January 2025, from https://www.theknowledgeacademy.com/blog/importance-of-leadership/

WalkMe Team. (2024, November 24). *What is distributed leadership? definition, traits & best practice*. Retrieved 14 January 2025, from https://www.walkme.com/blog/distributed-leadership/

Yukl, G. (2013). *Leadership in organizations* (8th ed.). Pearson.

ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556. (4 ตุลาคม 2556). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ 130 ตอนพิเศษ 130 ง หน้า 65 – 71

พระครูสุธีจริยวัฒน์. (2561). *ภาวะผู้นำ หลักธรรมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์*. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (19 สิงหาคม 2542). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 1 - 23.

ภาวิณี สงวนวงศ์. (2562). การบริหารงานในสถานศึกษายุคใหม่. *วารสารการศึกษาและการพัฒนา, 10*(2), 89-104.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2557). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและนานาทัศนะร่วมสมัยปัจจุบัน.* ทิพยวิสุทธิ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*พิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2546. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2568, จาก http://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=179

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560 พฤษภาคม 2). *พัฒนาปัญญา.* สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2568, จาก https://www.watnyanaves.net/en/book_detail/297

สุภาพร ภูผา. (2560). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารวิจัยทางการศึกษา, 7*(1), 33-47.